

УДК 338.43.01 : 631.57 (477) : 167.1-029 : 3 «1920/1930»

ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВЛЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМАТИКА ВЛАДНИХ ЕКСПЕРИМЕНТІВ (1920-1930 рр.)

Ігор Зосімов

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН України
03127, Україна, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10
e-mail: 1946gga@ukr.net

У даній статті з історичного погляду досліджуються – майже вперше, кілька взаємопов'язаних наукових тем. Так склалося в аграрній історії, що наукова діяльність Українського науково-дослідницького інституту економіки й організації сільського господарства (діяв у 1928-1937 рр.), який займався надто важливими питаннями: економіка у сільському господарстві, зокрема його складової частини – аграрного виробництва, соціалістична реконструкція сільського господарства, що були фахово-складовими фрагментами сільськогосподарської науки, особливо його аграрно-економічної мотивації, яка стосувалася зокрема й кооперації. Оскільки дослідження торкалося аграрно-економічних проблем, то зрозуміло, що йшлося про економіку в сільському господарстві так званого перехідного періоду – від подій 1917 р.

Відомою є радянська теза, що соціальна революція – це «докорінний» переворот у житті суспільства, який призвів до ліквідації віджилого суспільного ладу й утверджував новий, прогресивний лад, тобто передавав владу від реакційного класу до прогресивного класу, відображена в «Українській радянській енциклопедії» [19]. Саме на цих підставах в українських регаліях перехідного періоду 1917 року здійснювалися історично-докорінні перетворення: приватні відносини, першочергово в аграрному суспільстві, змінювалися на колективні форми, тобто панував управлінсько-господарський підхід, повсюдно набирала силу «управлінська вертикаль господарювання», синхронно виявляли себе державні інтереси, що перепліталися із національною зацікавленістю, водночас ринковий приватний інтерес зникав, а за його відсутності утверджуватися плановий порядок. Названий перехід діяв не спішно (на перетворення знадобилося більше десяти років радянської доби), але неухильно для планового управління послуговувався й репресивним апаратом, в особі систем НКВД, ОГПУ тощо.

До того ж, усі ці чинники позначилися на проблемі державного управління, бо більшовики мали солідний політичний досвід, однак ор-

ганізацією господарювання ніколи не займалися. Таким чином, коли аграрно-господарське управління стосувалося алгоритму владних дій, то для керування державою у більшовицьких вождів досвіду не було, тому й для впливу на економічну політику – щодо промисловості або сільського господарства, чи навпаки, усе для них було новиною. Більшовицьким керманічам прийшлося елементарно вчитися, набувати досвіду в розбудові форм управління в аграрій та промисловій сферах [6, с. 117].

Втім нова система планування, яка перетворювала вчорашнє приватно-аграрне підприємництво, що тільки-но зароджувалося в Україні, шукала правильний науково-економічний напрям, стимули аграрно-економічного саморозвитку й врівноважувала його науковий характер. Зазначений курс, як, загалом і розвиток української аграрної справи, поступово позначився й на класових переконаннях. Такий шлях розгортання подій можна простежити при аналізі наукової діяльності Українського НДІ економіки й організації сільського господарства (1928-1937 рр.), який досліджується у представленій науковій статті.

Завдання публікації полягає в тому, щоб проаналізувати аграрно-економічний, науково-технологічний й господарсько-управлінський аспекти діяльності Українського НДІ економіки й організації сільського господарства. Стосовно того часу наукова установа діяла під різними найменуваннями, але щоразу починала аграрно-дослідницьку діяльність із нового кроку: набирався чи переобирався новий склад фахівців-аграріїв, формувалася організаційна структура установи, ставилися нові наукові завдання, які затверджувалися Наркоматом землеробства УСРР, але були підконтрольні українській владі. Залишалася, тим не менше, аграрно-економічна мотивація установи під науковим керівництвом Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (ВУАСГН діяла у 1931-1935 рр.).

Оскільки наукових звітів згаданого НДІ в архівах не залишалася (можливо з причини полі-

тичних репресій фахівців. – Авт.), то спробуємо навести інші й доступніші докази, характерні для народногосподарських проблем, але спираючись на аграрно-економічну мотивацію установи.

Початково торкнемося в нашому дослідженні науково-історичного розуміння аграрно-економічних суджень. За досвідом учених, сільськогосподарська наука в Україні значно молодша ніж інші галузі, бо тільки на початку 1880-х років на українських землях створювалися перші досвідні установи. Професори О.Ф.Фортунатов (1856-1925) і В.Г.Бажаев (1865-1916) узгодили діяльність Київської вищої сільськогосподарської школи із головним російським осередком сільськогосподарської освіти й науки – колишньою Петровською сільськогосподарською академією. Саме з цієї доби в Україні веде свій відлік аграрна наука, іншими словами – економії й організації сільського господарства з її допоміжними галузями.

Слід наголосити, що за царату аграрна наука, точніше – сільськогосподарська економія, відчувала своє «невизнання» й навіть не входила до осередку сільськогосподарського вчення, яким був у Російській імперії «Сельскохозяйственный ученый комитет». Український учений-економіст професор С.Ф.Веселовський (1878-?), стверджував, що лише події 1917 року розкрили широкі, «як ніколи», обрії й перспективи перед наукою економії й організації сільського господарства. Нова радянська влада в Україні неспішно, але починала шукати шляхи розв'язання земельних питань, проблем розширення села, планування сільського господарства, його інтенсифікації, індустріалізації, кооперування та колективізації, соціалістичної реконструкції галузі, усупільненням тощо. Кардинальні й невідкладні проблеми гостро постали в республіці, хоча наукова школа й аграрна наука за своїм попереднім досвідом не були підготовлені до виконання перелічених завдань, спираючись на його економічні чинники [10]. Нагадаємо, що в резолюціях Першого Всеукраїнського селянського з'їзду (28 травня – 2 червня 1917 р.), разом із вимогами скасування «приватної власності» вказувалося, що «позаяк ведення гуртом зберігає робочу силу, потребує менше інвентарю, дає змогу завести найкращі машини і взагалі піднімає земельну культуру, бажано великі зразкові хазяйства передати до рук хліборобських товариств, як осередків майбутнього соціалістичного господарювання» [16, с. 6].

Таким чином, економічна політика Радянської України передбачала систему економічних

заходів, яку мали здійснювати державні органи країни стосовно управління народногосподарським комплексом в інтересах пануючих класів як у середині країни, так і на міжнародній арені [7]. Сфера економіки Радянської України з її аграрно-економічними чинниками була невід'ємною частиною сільськогосподарського сектору народного господарства, тобто аграрного виробництва. Економіка сільськогосподарського розглядалася як економічний показник сільськогосподарського майбуття щодо пошуку форм результативності аграрної діяльності. На той час діяли, по суті, управлінсько-аграрні функції, з одного боку – сільськогосподарська економіка, а з іншого – організація сільського господарства, бо поєднання названих функцій припали саме на 1920-1930-х рр. Особливості цієї доби теоретично й практично позначилися на діяльності НДІ економіки й організації сільського господарства. Оскільки діяльність дослідженого нами НДІ спрямовувалася на вирішенні тогочасних аграрних проблем.

У дореволюційних енциклопедіях, наприклад «Полная энциклопедия русского сельского хозяйства и соприкасающихся с ней наук» (1903 р.), сільськогосподарська економія визначалася як розділ агрономічних знань, що вивчав багатогранну економічну сторону сільського господарства від землеробства до тваринництва, складність якого стосувалася як аграрного виробництва, так і характеру сільськогосподарських продуктів, яку засвідчив видатний вчений-історик, аграрій-економіст, професор Скворцов Олександр Іванович (1848-1914) [21].

Уміння «розрахувати організаційну форму» щодо «прикладання здобутків наукового досліду до життя», висвітлював також учений-аграрій О.К.Філіповський у праці «Розвідка з організації селянського господарства на Україні». Однак складність економічних відносин у селянському господарюванні не давала цілком з'ясувати «економічні причини» та їхній вплив на організацію дрібного господарства, яке «поставало» (пізніше) основою народногосподарського комплексу держави. Оскільки аграрно-науковий аналіз охопив невелику кількість господарств, тому й науковці-дослідники, за міркуванням Філіповського, відчували «невдоволення» [24, с. 3-7].

Стосовно предмета нашого дослідження, то відомий аграрій-економіст Бруцкус Борис Давидович (1874-1938) у своїй праці «Экономия сельского хозяйства. Народно-хозяйственные основы» розкривав суть економії сільського господарства й зауважував, що зважаючи на ту

«гостроту», яку надбало «аграрне питання» в Росії, то опрацювання проблеми економії сільського господарства для російського суспільства становило величезний практичний інтерес. Без сумніву, тільки за належного розуміння економії сільського господарства можуть бути вироблені й правильні «основи аграрної політики», тобто і прийоми, за допомогою яких держава «прагне впливати на економічні стосунки й виробничі умови сільського господарства» [3, с. 1-4]. Саме такого значення набув термін організації сільського господарства, про що свідчили розділи наукової праці професора Б.Д. Бруцкуса: походження сучасного сільського господарства; суть сільськогосподарського виробництва та його значення; технічна характеристика й технічна еволюція сільського господарства; закон «спадної продуктивності витрат» у сільському господарстві; категорії «мінового» господарства, рента; транспорт й еволюція «мінового» сільського господарства; ринок і виробництво сільськогосподарських продуктів, що виділяє загальні положення й поділяється на зернові хліби, інші рослинні продукти, живильні продукти тваринного походження, виробництво вуглеводів, розділених на виробництво буряково-цукрове й винокурне та прядильні матеріали; характеристика капіталістичного й селянського господарств; народногосподарське значення й конкуренція великого та дрібного виробництва; наймана праця у сільському господарстві. За висновками професора, що стосувалося «регулювання» зазначеної роботи, то в цьому відношенні у західних країнах «мало що зроблено» й у Країні Рад, до складу якої входила Радянська Україна, робилися «лише перші кроки» [3, с. 248].

Вказані аргументи – стосовно економіки сільського господарства, наводилися в інших наукових працях, наприклад, в «Основах економіки сільського господарства» (автором – проф. Н.П. Нікітін, 1922 р.), «Организации сільського господарства» (В.І. Риков, 1929 р.) тощо. Відповідно до таких міркувань й передбачався шлях розвитку аграрної науки як у вивченні форм сільського господарства, так і щодо розподілу сільськогосподарських підприємств за системою господарств, рільництва тощо. Втім, уже поставали нові – соціалістичні вимоги часу, тому наука сільськогосподарської економіки воліла вибрати із різних способів ведення виробництва сільгосппродуктів ті, які передбачалися агротехнікою, щоб вони «мали найкращі результати при найменших витратах». Бо нещодавно народжені економічні закони, як свідчила «Українська радянська енциклопедія», стосува-

лися державоутворюючої економіки нового сільського господарства, відображали сукупність відносин у соціалістичному сільському господарюванні, а аграрна наука вивчала форми й характер прояву економічних законів у сільському господарстві та виробництві, методи їх застосування [8].

Аграрний дослідник А.Н. Дудинський, розглядаючи у праці «От старого к новому земледелию» (1928 р.) що дала землеробству наука за останні «півтора століття», наводив чимало позитивних чинників, що сприяли значному підвищенню врожайності полів і дохідності сільського господарства. Проте, провідним заходом стосовно покращення становища «дрібного селянського господарства» поставала кооперація. Він був не єдиний, хто аргументував таким чином аграрну проблему [4]. Дійсно, народне господарство соціалістичної країни, йдеться про досвід Радянської України, розвивалося за плановими розрахунками відповідно до вимог закону планомірного і пропорційного розвитку народного господарства із метою неухильного піднесення життєвого рівня трудящих [13]. Сукупність засобів, способів і прийомів впливу держави та її органів управління й відповідних інститутів зосереджувалася на удосконаленні суспільно-економічних відносин із метою розвитку матеріальної бази суспільства, приросту національного валового продукту (НВП), вирішення соціальних проблем – економічними методами управління. Останні ґрунтувалися на свідомому використанні суб'єктами управління об'єктивних економічних законів й категорій для їх регулюючого впливу на матеріальне виробництво та інтереси працівників, що включали загальні методи економічного стимулювання (характерно, що для доби 1920-1930 рр. усе вище перелічене, лише поволі, але освоювалося. – *Авт.*). Відмітною рисою розвитку науково-економічних методів управління на історичному етапі поставав «органічний зв'язок із ринковими механізмом» [9].

Втім, історія виникнення терміна «сільськогосподарська економіка», й це доводила аграрна економіка дореволюційної доби, «нерозривно» пов'язувалася із минулим агрономічних знань. Сільськогосподарська економіка для тіснішого й загальнозживаного застосування розглядалася як наука про умови сільськогосподарського виробництва, поєднання означених умов в окремих сільгосппідприємствах із можливістю повним господарюванням, тобто у прагненні отримувати «найбільшу» кількість матеріальних благ при найменших витратах [20]. Варто зазначити, що перелічені аграрно-

економічні заходи вчені-аграрії лише починали розробляти (перед подіями 1917 р.). Саме із такими тлумаченням агрономії зіткнулися тодішні історики початкового етапу розвитку аграрно-економічної науки Радянської України. Земля, капітал і праця були головними складовими українського сільського господарства. Напрями аграрно-економічних реформ перехідного періоду, як традиційно було прийнято, розроблялися й здійснювалися в якості державних функцій. Для розвитку сільського господарства України, зокрема й завдяки революційним подіям 1917 року, істотним вбачався перехід від вчорашнього приватного до майбутнього колективного землеробства, подальшого піднесення аграрного виробництва, що й формувало розвиток базових галузей – землеробства й тваринництва.

Втім функція економіки сільськогосподарського виробництва діяла з певною пошуковою проблематикою. Так, наказом від 24 січня 1922 р. фахівці Сільськогосподарського управління НКЗС УСРР переводилися (7 осіб) в інший відділ Наркомзему з 1 січня 1922 р. з причини «скасування та розформування управління сільськогосподарської економіки і політики наркомату» [26]. Невдовзі колегія НКЗС УСРР (24 червня 1922 р.) заслухала питання щодо декрету про сільськогосподарські колективи, визнала необхідним розробити два декрети: про колективізацію, в якому висвітити основну лінію політики Наркомзему УСРР у зв'язку із «новою економічною політикою» та вказати на пільги й переваги селянам, які надаються колективним господарствам радянською владою щодо кредитування і за всебічної підтримки місцевих органів; про колективізацію незаможних селян згідно з новим законом, причому основним мало бути питання щодо створення фондів «не Наркомземом», а вище – Раднаркомом УСРР із залученням господарських організацій: Наркомату продовольства, Наркомзему, Наркомату фінансів, управлінь радгоспів. Запропоновано відділу колгоспів наркомату у найкоротший термін: по-перше, надати обґрунтовані матеріали про існуючі колгоспи, обчислити суму позик, необхідних для цієї мети; надати план про перспективи утворення колективів на 1922-1923 рр.; по-друге, вивчити становище із незаможним селянством, яке могло «взагалі» слугувати базою для колективізації [27].

Спробуємо дослідити аграрно-економічний аспект стосовно двох управлінських функцій, як це передбачено в назві НДІ, досвід якого вивчається: сільськогосподарська економіка та

організація сільського господарства.

Для вирішення проблем сільськогосподарського розвитку, зокрема його аграрно-економічної мотивації, у жовтні 1928 р. був утворений Український НДІ економіки й організації сільського господарства. Основними завданнями НДІ визначено такі: опрацювання проблеми економіки та організації сільського господарства України з метою дослідження шляхів соціалістичної реконструкції сільського господарства в цілому та окремих його галузей; науково обґрунтувати діяльність у справі раціональної організації сільського господарства за напрямком усупільнення та підвищення рівня його продуктивних сил; науково консультувати поточну державну, кооперативну й громадську роботу в галузі організації сільського господарства. Особливість наукової діяльності Українського НДІ економіки й організації сільського господарства передбачала «економічну скерованість» аграрного сектору народногосподарського комплексу Радянської України, тому цей НДІ являв собою «науково-дослідну установу», якою керував НКЗС УСРР (Харків) [28, арк. 16-18].

Слід акцентувати, що економічні чинники сільського господарства мали тісний зв'язок із господарським управлінням в аграрно-виробничому секторі. На зазначених підставах агрономічні фактори, часом, відчували вплив класових пересвідчень. Проте прийоми аграрної науки і класових інтересів, які в той час рапортували пролетаріат і селянство, мали дещо розбіжне наукове спрямування. Втім означена впливовість відредагувалася на характері науково-дослідницького пошуку складових подальшого становлення сільського господарства, якою управляв Наркомат землеробства УСРР.

Невдовзі колегія НКЗС УСРР 21 серпня 1930 р. розглянула питання щодо програми діяльності Українського НДІ економіки й організації сільського господарства на найближчі роки (1930-1931 рр.). Беручи до уваги значне «ускладнення» структури інституту серед інших науково-дослідних установ, забезпечення «єдиної лінії щодо економічних досліджень», колегія доручила наркомату визнати за НДІ «загальне» керівництво із впливом на економічні відділи усіх інших сільгоспінститутів. Враховуючи нові завдання, колегія наркомату перейменувала цю наукову установу в Український НДІ організації соціалістичного сільського господарства та сільськогосподарської економіки [30, арк. 66-68]. Крім того, за повідомленням редакції журналу «Шляхи соціалістичної рекон-

струкції сільського господарства» (1930 р.), сільське господарство України ввійшло до «корінної соціалістичної й технічної реконструкції», оскільки «мільйони» дрібних, розпорошених індивідуальних господарств із надзвичайно низькою технікою перетворювалися у великі усупільнені підприємства, маючи на меті – високу продуктивність праці. Аналіз процесів, що відбувалися у період реконструкції за допомогою марксистсько-ленінських постулатів, засвідчив важливіші питання соціалістичної реконструкції сільського господарства, які поставали «основними проблемами». На цій підставі й журнал «Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства», що виходив у країні, згідно з директивою ЦК КП(б) України, мав стати «центральною» аграрно-економічним виданням [25, с. 3-4].

Становище у сільському господарстві аналізувалося у матеріалах XI з'їзду КП(б) України (5-15 червня 1930 р.). Зібрання проходило у складний, переломний період життя Радянської України – переходу від переважно економічних методів будівництва соціалістичного суспільства до адміністративно-командних. Вже наприкінці 1931 р. аграрії відчували «докорінні» відмінності між виробничими відносинами вчорашньої капіталістичної та новоствореною соціалістичною індустріалізацією, із їхніми соціально-економічними наслідками. Так, на засіданні Політбюро ЦК КП(б) України (28-29 грудня 1931 р., прот. № 60) обговорювалося повідомлення представника ЦК ВКП(б) В.М. Молотова й визнало, що реалізація визначеного плану хлібозаготівель в Україні (обсягом 510 млн. пудів) диктувалася «політичним й міжнародним станом СРСР». Однак цей план не виконувався: заготовлено 79 відсотків від річного плану, а продовольчих культур – 70 відсотків тощо. Усунення зазначених недоліків вимагало рішучих методів проведення хлібозаготівель, покращення роботи у сільському господарстві й нових заходів на республіканському рівні із використанням саме «економічних важелів» [37].

Однак всі історичні процеси більшовицька влада зводила до класової боротьби. З урахуванням наведеного, за рішенням колегії НКЗС УСРР на початку 1932 р. почався поділ наукових установ аграрно-економічного системи на НДІ Радгоспного будівництва та НДІ Колгоспного будівництва. Так, особливості наукової діяльності Українського НДІ Радгоспного будівництва висвітлювали матеріали IV Пленуму ВУАСГН, який розглядав питання підвищення врожайності сільськогосподарських культур (20-

25 вересня 1932 р., Одеса) [31, арк. 87зв.-90]. Водночас, залучаючи відомий нам фактичний матеріал, спробуємо проаналізувати мотивацію спільної постанови Раднаркому УСРР та ЦК КП(б) України «Про роботу «Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук у справі підвищення врожайності» (9 серпня 1933 р.). Урядовці однозначно визнали роботу ВУАСГН «незадовільною». За наслідком обговорення ухвалено: першого віце-президента ВУАСГН професора Сліпанського Андрія Миколайовича (1896-1942), «як викритого контрреволюонера», зі складу Академії виключити. Це стосувалося й членів Президії ВУАСГН (нас цікавлять фахівці-аграрії із складу НДІ економіки й організації сільського господарства та наукових установ, що пізніше підпали під реорганізацію): професор Боднар Іван Миколайович (1897-?) – колишній директор НДІ; професор Білаш Тимофій Гнатович (1901-?) – заступник директора НДІ; професор Попов Павло Іванович (1896-1937) – заступник директора НДІ; Сидоренко Захар Олексійович – директор реорганізованого НДІ Радгоспного будівництва (звинувачення більше схожі на репресії за політичними ознаками, що потребує додаткового дослідження. – І.З.) [15].

НДІ Колгоспного будівництва НКЗС УСРР діяв дещо іншим науковим шляхом, але й зазначена установа потрапила під репресії. Український НДІ машинно-тракторних станцій (МТС) і колгоспного будівництва був утворений на підставі спільної постанови колегії НКЗС УСРР та рішення Президії ВУАСГН на базі Українського НДІ організації праці у соціалістичному сільському господарстві й НДІ Колгоспного відділу Українського НДІ економіки і соціалістичної реконструкції сільського господарства НКЗС УСРР (діяв з лютого 1932 р. по січень 1933 р. у Харкові). Спочатку установа мала назву Український НДІ Колгоспного будівництва, а пізніше – Український НДІ МТС і колгоспного будівництва (січень 1933 р. – листопад 1934 р.). Основним завданням установи визнавалася науково-оперативна розробка проблем, пов'язаних із організаційно-господарським зміцненням колгоспів [23].

Однак зауважимо, що невдовзі – 11 жовтня 1933 року, Президія ВУАСГН вважала за доцільне існуючі у системі ВУАСГН НДІ Колгоспного будівництва та НДІ Радгоспного будівництва реорганізувати і створити на їх базі Всеукраїнський НДІ соціалістичної реконструкції сільського господарства. Мотивація зазначеного заходу пояснювалася відсутністю таких науководослідних установ, які б займалися розробкою «синтетичних проблем соціалістичної реконст-

рукції сільського господарства», якими визнано комплексну проблему Верхнього Дніпра, Полісся, Донбасу, спеціалізацію та розміщення сільгосп підприємств тощо. НДІ Радгоспного будівництва й НДІ Колгоспного будівництва, що в той час існували «як самостійні інститути», але в розробці економічних проблем, наприклад, реконструкції Донбасу, вони «кооперували роботу економістів» й тим самим, по-суті, організували свою роботу як об'єднаний інститут (той й же: НДІ соціалістичної реконструкції сільського господарства). До того ж, об'єднання названих інститутів створювало передумови для зміцнення керівництва науково-дослідною роботою, яке нині в НДІ Радгоспного та Колгоспного будівництва «перебувало в незадовільному стані» тощо. Посилаючись на зазначене, Президія ВУАСГН запропонувала проект постанови про злиття цих двох інститутів й утворення на їх базі НДІ соціальної реконструкції сільського господарства та просила Раднарком УСРР затвердити таке об'єднання наукових установ [29, арк. 1-2].

У 1932-1934 рр. Український НДІ економіки й організації сільського господарства та реорганізовані на його базі наукові установи почали досліджувати інші проблеми сільськогосподарського виробництва. Набирали сили бригадні форми аграрної праці. Так, бригада сільськогосподарська – «основна форма організації праці в сільському господарстві», в умовах СРСР та Радянській Україні, вона найповніше відповідала вимогам раціональної організації колгоспного й радгоспного виробництва, діяли, зокрема, рільничі бригади, тваринницькі, тракторні, а ще й тракторно-рільничі та комплексні сільськогосподарські бригади тощо [2]. У цьому зв'язку варто нагадати про дві новини, які стосувалися структури сільського господарства, по-іншому трактували його кооперативне виробництво, йшлося про постанову колегії НКЗС УСРР «Про управлінський апарат колгоспів та адміністративно-управлінські видатки» (26 січня 1933 р.) [18]. Прийнято також постанову колегії НКЗС УСРР «Про організацію праці в колгоспах, про постійну рільничу виробничу бригаду, відрядність, норми виробітку, розцінки та облік» (22 лютого 1933 р.). У ній йшлося про те, що спираючись на досвід 1932 р., у тих колгоспах, де було правильно організовано працю, де збереглися постійні виробничі бригади із закріпленими земельними ділянками, тягловою силою, реманентом, постійним складом колгоспників, не тільки була вищою продуктивність праці, але й вища врожайність, прибутковість, товарність, ці колгоспи вияви-

лися передовими у виконанні зобов'язань перед державою. Проте найголовніші хиби в організації праці (1932 р.) у колгоспах виявилися у наступному: відсутність у більшості колгоспів постійної виробничої бригади, що призводило до знеосіблення коней, реманенту тощо; відсутність боротьби за якість, часто були «невиходи» на роботу; при високих нормах виробітку на польових роботах і неправильних розцінках колгоспники, що працюють на польових роботах, виробляли набагато менше трудоднів, ніж обслуговуючий персонал, а це зменшувало заінтересованість їх виконувати найважливіші польові роботи. Тому колегія НКЗС УСРР зауважувала, що питання організації праці й обліку, організації постійної виробничої бригади треба «поставити в центр уваги» і у справі організаційно-господарського зміцнення колгоспів [17].

Науковими дослідженнями щодо вимог реалізації названих наказів НКЗС УСРР й займався науково-дослідницький апарат НДІ Радгоспного будівництва й НДІ Колгоспного будівництва. Так, в інформації до Уряду УСРР (22 грудня 1935 р., вих. № 22.12/інф.) повідомлялося, що робота наукової установи (у 1932-1934 рр. вона діяла на базі НДІ Радгоспного будівництва й НДІ Колгоспного будівництва із Київською філією) й констатувалося, що згідно з рішенням ЦК КП(б) України та РНК УСРР (9 серпня 1933 р.) робота ВУАСГН перебувала під «впливом буржуазно-націоналістичного керівництва сільгоспакадемії, а це не могло не позначитися на постановці науково-дослідної роботи установ та якості дослідницької роботи. Наукова тематика 1934 р. зазнала змін на основі вказівок XVII з'їзду ВКП(б) (1934 р.) та XII з'їзду КП(б) України (1934 р.) й відрізнялася «актуальністю поставлених питань». Так, НДІ Радгоспного будівництва у виконанні тематики (до неї входило 7 наукових тем) опрацював наступні питання: організація тваринництва в зернорадгоспах, правильне поєднання галузей під кутом зору ліквідації надмірної спеціалізації радгоспів, організація госпрозрахунку, постійних бригад у зернових, бурякових і тваринницьких радгоспах. Опрацьовано питання технічного нормування, зокрема методик визначення диференційованих норм. НДІ Колгоспного будівництва при виконанні тематики (входило 5 наукових тем) опрацював питання освоєння сівозмін у колгоспах, організації кормової бази тваринництва, роботи постійних колгоспних і тракторних бригад МТС протягом року при підвищенні рівня механізації, питання фінансового господарства МТС і колгоспів тощо [34, арк. 7-22].

В аграрно-науковій організації Радянської України порядок об'єднання названих наукових установ дедалі більше зазнавав впливу тоталітарного режиму та позначався на науково-дослідницькій практиці української аграрної науки. Тому вирішення проблеми реорганізації передбачалося «зверху донизу», тобто за участю московських органів влади, зокрема, Всесоюзної академії сільськогосподарських наук імені Леніна та Уряду Союзу РСР. Так, постановою Раднаркому СРСР від 1 лютого 1935 р. «Про мережу науково-дослідних установ системи Наркомзему СРСР» було встановлено (орієнтуємося на витяг: П. Затвердити наступний список сільськогосподарських науково-дослідних установ по Українській РСР: а) у веденні Наркомату землеробства УРСР: 1. Український НДІ економіки соціалістичного сільського господарства (м. Київ) на базі Харківського НДІ Радгоспного будівництва, Харківського НДІ Колгоспного будівництва та його філії [32, арк. 17].

Таким чином, відповідно до постанови НКЗС УРСР (з 5 листопада 1934 р.), установа почала діяти як Український НДІ економіки соціалістичного сільського господарства. Водночас, помітимо, що у попередні роки (1932-1934) помітно сповільнився цілеспрямований аграрно-академічний вплив на сільськогосподарське виробництво, наслідком якої – загалом – поставав планомірний нестаток науково-економічної мотивації. Одним із факторів зазначеного поставало становище із функцією сільськогосподарської економіки. З огляду на те, що багато аграрно-управлінських функцій поступово переходили до державних функцій СРСР. Таким чином, чинна офіційна управлінсько-керуюча урядова функція змінювалася в республіці на формальну, від республіканського рівня Радянської України вона переходила до впливу державно-управлінських органів Союзу РСР.

Неоднозначність науково-дослідного процесу, аграрно-економічна непослідовність позначилася й на подальшому аграрно-науковому забезпеченні. Нездатність організаційного керівництва «хатами-лабораторіями» з боку обласних земельних управлінь, незадовільна науково-методична допомога тощо, тому наказом Наркомату землеробства УСРР від 17 лютого 1935 р. «Про керівництво хатами-лабораторіями» передбачалася низка організаційних заходів, зокрема, виділити в апараті обласних земельних управлінь «одного інспектора, щоб він займався хатами-лабораторіями», звільнивши його від інших обов'язків, щоб забезпечити належне організаційне керівництво

роботою хат-лабораторій від обласних земуправлінь, райземвідділів і МТС, а також здійснити конкретні заходи для проведення весняної засівної кампанії 1935 року. Наказ підписав нарком землеробства УСРР Л.Л. Паперний [32, арк. 18].

Крім того, принципові положення містила й спільна ухвала Раднаркому УСРР та ЦК КП(б) України «Про стан й завдання науково-дослідної роботи у сільському господарстві» (29 вересня 1935 р.). У резолюції зазначено, що за наявності окремих відчутних досягнень у науково-дослідній роботі в сільському господарстві, вирішенні основних проблем підвищення врожайності й продуктивності сільського господарства і поліпшення породи та підвищення продуктивності тваринництва, але вони не знайшли достатнього відображення в роботі сільськогосподарських інститутів й досвідних станцій, досягнення в роботі науково-дослідних інститутів й досвідних станцій недостатнім чином популяризуються, не висвітлюються у пресі, не завжди стають практичним надбаннями колгоспів, МТС і радгоспів, а більшість науково-дослідних інститутів і станцій у своїй роботі не спираються на «колгоспні хати-лабораторії», не використовують їх для широкої виробничої перевірки своїх дослідів і спостережень, мало пов'язаних із колгоспами, МТС й радгоспами, не вивчають кращий досвід колгоспного виробництва. Найважливішим недоліком роботи НДІ і досвідних станцій поставало «розпорошення» сил, уваги й матеріальних засобів на десятки тем, непосильних для інститутів, часто надуманих, недостатньо актуальних і неперспективних для розвитку сільського господарства. Урядовці передбачили додаткові заходи з підвищення врожайності зернових і покращення справ у тваринництві. У зв'язку із ліквідацією ВУАСГН, РНК УРСР і ЦК КП(б) України ухвалили: керівництво науково-дослідними сільськогосподарськими установами «покласти безпосередньо на Наркома землеробства УРСР». Для «науково-методичного керівництва роботою НДІ й досвідних станцій» створити при НКЗС УРСР «наукову раду» із аграрно-керівного складу. Було переглянуто й організаційно-управлінську систему забезпечення матеріально-фінансових та організаційних потреб, обліку й відбору кадрів інститутів і станцій, а також «утворити» – Сектор наукових установ НКЗС УСРР [14]. Таким чином, тематичний план Українського НДІ економіки соціалістичного сільського господарства на 1936 р. передбачав уже шляхи підвищення виробництва зерна в Україні у найближчих один – три роки та у зв'язку із

цим – подальші «економічні зрушення» у сільському господарстві УРСР до 1939 р. [35, арк. 1-3].

Втім, незважаючи на вищезазначену перспективу, наказом по Українському НДІ економіки соціалістичного сільського господарства від 10 серпня 1936 р. передбачалося у зв'язку зі «згортанням» роботи НДІ ліквідувати діючий сектор кореспондентської мережі тощо [33, арк. 60]. Відповідно до наказу НКЗС УРСР від 26 серпня 1936 р., з огляду на організацією Аграрно-економічного інституту при Академії наук УРСР на базі Інституту економіки Всеукраїнської академії марксистсько-ленінських інститутів (ВУАМЛІНу) та НДІ економіки соціалістичного сільського господарства НКЗС УРСР, директорів НДІ А.П. Стороженку запропоновано забезпечити виконання всієї наукової тематики до 1 січня 1937 р. Наказ підписав Народний комісар землеробства УССР Л.Л. Паперний [33, арк. 52]. Наказом по НДІ від 26 жовтня 1936 р. оголошувався відповідний порядок згортання роботи НДІ, здачі справ науковцями, бригадами тощо [33, арк. 52]. Балансова комісія Наркомату землеробства УСРР, розглянувши річний звіт та ліквідаційний баланс НДІ затвердила його у лютому 1937 р., запропонувавши колишнім науковцям НДІ подати Сектору науки НКЗС УСРР наукові праці, які утворили науковці НДІ [36, арк. 71-71зв.]. Український НДІ економіки соціалістичного сільського господарства перестав існувати.

Дещо підсумуємо. Актуальність нашого дослідження зумовлена тим, що аграрний сектор радянської України, як основа сільського господарства та найбільший тогочасний сектор народного господарства, займав особливе місце в економіці країни, бо в цій галузі спостерігалося економічне зростання, проте нездоланне відставання від темпів розвитку економіки в державі. Сільське господарство, залежне від природних чинників, мало відчутно виражений сезонний, циклічний характер виробництва, повільніше, ніж інші галузі, пристосовувався до змінюваних економічних та технологічних умов. Це нині, з інтеграцією сільського господарства в глобальну економіку, дедалі відчутним стає відставання вітчизняного аграрного сектору від провідних світових виробників продовольства щодо всіх компонентів науково-технічного розвитку. Так, за книгою А.Я. Алтермана, дослідження якого вивчало «Розвиток хлібного господарства та хлібної торгівлі України» (1928 р.), після аналізу змін у виробництві, розмірах та складі «товарової маси восьми хлібів» залишався тогочасний на-

прямок хлібного обороту й місце Радянської України у загальносоюзному й світовому ринках. По перше, вивезення хлібів із України до союзних республік збільшилося майже у 1,5 рази. Загальне експортування планових і позапланових заготівля по всіх культурах за весь рік (1927/1928 рр.) склав 105–110 мільйонів пудів. Отже, тепер вивезення зерна до союзних республік, оскільки обсяги його дедалі зростали, стало «найважливішою» галуззю хлібообороту країни. Головним постачальником товарного зерна, яке вивозилося за кордон, була Радянська Україна, вона реалізувала «переважну» частину експортного фонду країни (1925/1926 рр. – 153544 тис. пудів; 1926/1927 рр. – 193635 тис. пудів; 1927/1928 рр. – 175273 тис. пудів) [1]. Між тим матеріали дискусії в Аграрному інституті Комуністичної академії (доповідач Мілютін В.П., 1930 р.) свідчили, що практичні висновки полягали перш за все в тому, щоб країна вела процес колективізації «із врахуванням економічної матеріальної бази» для проведення усупільнення засобів виробництва, які аргументували «економічний розвиток», в тих умовах проблема аграрної організації сільського господарства висувалася «на перший план» [11].

Крім того, це відзначилося у резолюції другого союзного з'їзду планових органів щодо перспективного плану розвитку народного господарства СРСР, який опрацьовував державне планування у першій п'ятирічці (1928-1932 рр.). Адже з усіх провідних галузей народного господарства «найважливіше» прогнозувати перспективи сільського господарства. Бо в аграрній сфері переважна частина сільськогосподарської площі та засобів виробництва розпорошена між двома з половиною десятками мільйонів індивідуальних селянських господарств. Вони мають різні, навіть суперечливі, соціальні типи й господарські устрої, вплив на економічну діяльність яких з боку держави вельми обмежений, переважно методами лише непрямой дії. Це надто важливо, оскільки для сільського господарства визначено два рівноцінно важливих завдання: перше – реконструкція технічної бази сільського господарства; друге – видозміна існуючої форми індивідуального господарювання селянських господарств у формі кооперативних і колективних, з їх усупільненням [12].

Проте й для «вождя народів» – Й. Сталіна, економічний фактор Союзу РСР, до складу якого входила Радянська Україна, економічно-господарські проблеми сільського господарства залишалися надто значущими. Так, у рідкіс-

ному виданні «Экономические проблемы социализма в СССР» (Й. Сталін, 1952 р.) викладено зауваження «вождя» стосовно економічних питань, поставлених у дискусії, тепер уже «в листопаді 1951 року». Вождь доводив, що протилежності між містом і селом при капіталізмі потрібно розглядати як розбіжність фахових інтересів, бо підставою для протилежностей між містом і селом, тобто між промисловістю й сільським господарством, певним чином ліквідовані у новому – соціалістичному будівництві, а реалізація «економічних законів» у класовому суспільстві також мала класову основу. Втім єдиним, хто насмілювався суперечити Сталіну, був наш земляк-науковець Ярошенко Лука Данилович, бо будучи виключеним із лав компартії та звільнений з роботи в Держплані СРСР, продовжував полемізувати із «вождем народів» стосовно «іншої ролі економічного фактору» [22].

Висновки. 1. За правилами організації сільського господарства й аграрної науки, коли змінювалися назви наукових установ, відповідно зазнавав змін штатний розклад, організаційна структура тощо, відповідно змінювалася й програма науково-дослідницької діяльності, зокрема й Українського НДІ економіки й організації сільського господарства, оскільки соціально-економічна мотивація чинилася через вплив на свідомість та волю селянства, а отже, на інтереси аграріїв щодо досягнення визначених у сільському господарству завдань.

2. Державно-управлінська система Радянської України поступово змінювалася, що зумовлювалося становленням колективних форм управління селянським господарюванням, бо приватні відносини, першочергово в аграрному суспільстві, поступалися колективним формам, тобто приватні відносини змінювалися на управлінсько-господарський підхід, повсюдно утверджувалася «управлінська вертикаль господарювання», державні інтереси перепліталися із національною зацікавленістю, водночас ринковий приватний інтерес відмінявся, а за його відсутності починав діяти плановий; на таких підставах аграрно-економічні функції аграрного виробництва виводилися із республіканських осередків і переходили до офіційно-юридичних центрів (у Москві), залишаючи в межах республіки лише формально-номінальні ознаки.

Певним чином цей перехід позначився й на назвах наукових установ – Українського НДІ економіки й організації сільського господарства та реорганізованих на його базі інших наукових установ, про що йдеться у даній публікації.

3. Революційні події й перехідна доба у становленні українського сільського господарства (1917 р.), коли відмовилися від приватного та проклали шлях до колективного землеробства, віддзеркалили стратегічно інший погляд на економічні чинники в сільському господарстві та виробництві, продукції галузі.

По-перше, з дореволюційної доби відомо, що сільськогосподарська економія у загальновищезнаному значенні являла собою науку про умови аграрного виробництва із можливо повною реалізацією початків господарювання. За словниковою термінологією [20], названий термін охоплював чимало понять: історію аграрної економії, ділення предмета дослідження на частки, інтенсивність сільгосп підприємства, раціональність господарювання, різнобічні фактори виробництва (земля, робота, капітал) й умовами реалізації аграрної продукції, статистику землеробства, системи господарювання, землеробства, польового господарювання, організація окремого сільськогосподарського підприємства з таксуванням, рахівництвом і господарським підсумком (як правило, за рік). Окремо відзначено така вагома функція як «адміністрування», проте вважалося, що це «праздний предмет».

По-друге, українські фахівці вперше досліджували роль і функцію економіки, тобто комплекс суспільних наукових дисциплін про господарювання, а саме – про організацію й управління матеріальним виробництвом, ефективно використання ресурсів, розподіл, обмін, збут і споживання товарів та послуг. Економічні дослідження, що стосувалися нових форм управління – планування, виникли у повсякденній сфері – організації аграрної справи, бо економіка сільського господарства займалася розвитком продуктивних сил, економічних відносин, розглядом особливостей дії економічних законів у сільському господарстві, а також механізмів і наслідків використання ресурсного потенціалу в аграрному секторі. Економіка галузі мала складний та трудомісткий характер, бо останнє – значною мірою обумовлювалося впливом на сільськогосподарське виробництво ґрунтово-кліматичних та економічних умов, де велике значення відводилося розробці та запровадженню технологічних, технічних та організаційно-економічних заходів, а також економічних механізмів регулювання розвитку галузі.

Названий комплекс економічних факторів фахівці НДІ економіки й організації сільського господарства вперше розглядали при підготовці матеріалів Першої Всеукраїнської конференції аграрників-марксистів (1929 р.). Наприкінці

1929 р. економісти-аграрії доповідали про перелік аграрних питань, які вимагали невідкладного вирішення, йшлося про перетворення сільського господарства в індустрію: велике господарство – система машин, суцільна механізація всіх процесів, комбінування з переробними підприємствами; проте й процес аграрного реконструювання характеризувався низкою «відмінних» процесів у сільському господарстві проти передвоєнного й, насамперед, щодо диференціації, бо жорстока класова боротьба в Україні в аграрній сфері мала також і формулу теоретичної боротьби; кооперація, як явище економічного ладу існувало багато років, але не зазнала глибокого економічного аналізу в марксистській літературі; електрифікація сприяла розвитку механізації робіт та операцій у рільництві; основою колгоспного руху, коли колишні капіталістичні маєтки, з їхніми людськими ресурсами, засобами виробництва й земельною площею при знищенні поміщицького господарювання перетворювалися в колгоспи й радгоспи; особливе значення організації території полягало в соціально-виробничому пристосуванні земельних ресурсів для організації великих колективних господарств на базі високої техніки та агрокультури; соціалістичне будівництво, яке на той час мало на меті утворити безкласове комуністичне суспільство, передбачало усунення різниці в умовах існування селянства. Лише перелік названої групи проблем передбачав аграрно-управлінський напрям подальшої діяльності згаданого інституту.

Віддамо належне, що найпотужніший імпульс щодо розвитку української науки додали події 1917 р. До інших революційних чинників, що мали як позитивне, так і негативне значення, особливу роль набували економічні чинники: на теренах України він мало-помалу висвічувався як самостійний вид державно-управлінської діяльності. В той же час поставала проблема: як цей документ зробити нормативно-правовою базою, на підставі якого – надалі, можна було б розгортати й економічні заходи в аграрній сфері. Влада радянської України «обожнювала» структурно-функціональні зв'язки, але страждала від так званої «неопрацьованості», оскільки відчувала, що, хоч й поступово, але ці зв'язки тягнулися до союзного рівня. Для поняття суті й на дозвіл до вирішення зазначеної проблеми пішло більше десяти років радянської доби. Коментарі тут були зайвими: називала реформа в економічній сфері, держава готувалася до того, щоб передивитися нормативно-правову базу у сфері сільськогосподарського виробництва, іншими словами –

до жорсткої ієрархічної підлеглості та відповідних структурно-функціональних зв'язків. Аналіз нашого дослідження доводить, що в тоталітарній державі, яка утверджувалася, цю – науково-значену проблему, взяли вирішувати на Першій Всеукраїнській конференції аграріїв-марксистів (1929 р.), бо її готували фахівці Українського НДІ економіки й організації сільського господарства, а завершили – матеріали Першої Всесоюзної конференції аграріїв-марксистів (1929 р.). Підсумком був ґрунтовний виступ «вождя народів» Сталіна. Того часу ребром постала проблема – не інтеграції в державне управління, а самостійний динамічний розвиток всього народногосподарського комплексу СРСР. Грамотне складання нормативних документів, кінець кінцем, визначало загальну ефективність управління практично всіма сферами промислового й аграрного виробництва: як республіки, так і союзу в цілому. Так функція економіки аграрного виробництва перекочувала із ведення республіки до сфери управління СРСР.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Альтерман А. Розвиток хлібного господарства та хлібної торгівлі України. Харків: Всеукраїнське сільськогосподарське видавництво «Радянський Селянин», 1928. 44 с.
2. Бригада сільськогосподарська // Українська радянська енциклопедія. Т. 2. Київ, 1960. С. 91.
3. Бруцкус Б.Д. Економія сільського господарства. Народно-хозяйственные основы. Петроград: Издательский кооперативный союз «Кооперация», 1924.
4. Дудинский А.Н. От старого к новому земледелию. Начатки науки. Москва-Ленинград, 1928. 101 с.
5. Економіка соціалістичного сільського господарства // Українська сільськогосподарська енциклопедія. Т.1. Київ, 1970. С. 428-429.
6. Економічна історія України. Історико-економічне дослідження. У 2 т. Т. 2. Київ, 2011.
7. Економічна політика // Українська радянська енциклопедія. Т. 4. Київ, 1961. С. 411-412.
8. Економічні закони // Українська радянська енциклопедія. Т. 4. Київ, 1961. С. 432-433.
9. Економічні методи управління // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2: Д-Й. С. 330.
10. Зосімов І.О. Науково-дослідне забезпечення в Україні: економічний напрям // Професор С.Л. Франкфурт (1866-1954) – видатний вчений-агробіолог, один із дієвих організаторів академічної науки в Україні (до 150-річчя від дня народження): Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 2. Київ, 18 листоп. 2016 р. С. 156-158.
11. Основные вопросы сплошной коллективизации. Дискуссия в Комакадемии. Москва: Изд-во Коммунистической академии, 1930. 91 с.
12. Перспективы развертывания народного хозяйства СССР на 1926-1931 гг. Материалы Центральной комиссии по пятилетнему плану. Москва: Изд. Госплана СССР, 1927. 218 с.
13. Планове господарство // Українська радянська енциклопедія. Київ, 1963. Т. 11. С. 235.
14. Постанова Раднаркому УСРР та ЦК КП(б) України «Про стан й завдання науково-дослідної роботи у сільському господарстві» від 29 вересня 1935 року // Вісті ЦВК УСРР. 1935. 2 жовтня. № 227 (4514).
15. Постанова Раднаркому УСРР та ЦК КП(б) України «Про роботу «Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук у справі підвищення врожайності» від 9 серпня 1933 р.

// Вісті ВУЦВК 1933. 10 серпня.

16. Про землю // Постанови Першого Всеукраїнського селянського з'їзду, що відбувся у Києві з 28 травня по 2 червня 1917 р. Київ, 1917. С. 6.

17. Про організацію праці в колгоспах, про постійну рільничу виробничу бригаду, відрядність, норми виробітку, розцінки та облік / Постанови колегії НКЗС УСРР // Збірник законів та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. Харків, 1933, 22 лютого. № 6. С. 26-32.

18. Про управлінський апарат колгоспів та адміністративно-управлінські видатки // Постанова колегії НКЗС УСРР від 26 січня 1933 року // Збірник законів та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. Харків, 1933, 22 лютого. № 6. С. 32-34.

19. Революція соціальна // Українська радянська енциклопедія. Т. 12. Київ, 1963. С. 168-169.

20. Сельскохозяйственная экономия // Энциклопедический словарь. Санкт-Петербург: Изд. Брокгауз Ф.А, Ефрон И.А., 1900. Т. XXIX. С. 387-392.

21. Сельскохозяйственная экономия // Полная энциклопедия русского сельского хозяйства и соприкасающихся с ней наук. Т. 8. Санкт-Петербург: Издание А.Ф. Девриена. 1903. С. 941-952.

22. Сталин И. Экономические проблемы социализма в

СССР. Москва, 1952. 95 с.

23. Український науково-дослідний інститут МТС і колгоспного будівництва // Центральний державний архів Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР. Путівник. Харків, 1960. С. 472-473.

24. Філіповський О.К. Розвідка з організації селянського господарства на Україні. Київ: Держ. вид-во України, 1926.

25. Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства. Харків, 1930. № 1.

26. Центральний держархів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). Ф.27. Оп.1. Спр.168.

27. ЦДАВО України. Ф.27. Оп.2. Спр.7.

28. ЦДАВО України. Ф.1055. Оп.1. Спр.161.

29. ЦДАВО України. Ф.1055. Оп.1. Спр.1488.

30. ЦДАВО України. Ф.1229. Оп.1. Спр.126.

31. ЦДАВО України. Ф.1229. Оп.1. Спр.507.

32. ЦДАВО України. Ф.1229. Оп.1. Спр.550.

33. ЦДАВО України. Ф.1229. Оп.1. Спр.640.

34. ЦДАВО України. Ф.1229. Оп.1. Спр.658.

35. ЦДАВО України. Ф.1229. Оп.1. Спр.660.

36. ЦДАВО України. Ф.1229. Оп.1. Спр.727.

37. Центральний держархів громадських об'єднань України. Ф.1. Оп.6. Спр.206.

Зосімов Ігор Економічне становлення аграрного виробництва в Україні: проблематика владних експериментів (1920-1930 рр.)

Діяльність Українського науково-дослідного інституту економіки й організації сільського господарства торкала-ся переходу від приватного до колективного землеробства й відзначилася комплексом невідкладних проблем, що зафіксовано в аграрній історії України (1920-1930 рр.). У системі функціонально-управлінських дій інститут вирішував вузлове питання науково-дослідного забезпечення: до програми дій закладу увіходили як науки економіки, зокрема сільськогосподарські, до яких вони примикали однією зі своїх сторін, так і науки соціальні, з якими та ж економіка стикалася іншим своїм боком. Більше того додаткового вивчення полягала й новизна – наука аграрного виробництва.

На зазначених підставах публікація репрезентує відповідну соціально-економічну мотивацію, як владну історію тогочасної аграрно-наукової інституції радянської України.

Ключові слова: аграрне виробництво, аграрна історія, сільське господарство, радянська Україна

Зосімов Игорь Экономическое становление аграрного производства в Украине: проблематика властных экспериментов (1920-1930 гг.)

Деятельность Украинского научно-исследовательского института экономики и организации сельского хозяйства затрагивала переход от частного к коллективному земледелию и отметилась комплексом неотложных проблем, зафиксированных аграрной историей Украины (1920-1930 гг.). В системе функционально-управленческих действий института разрешался узловый вопрос научно-исследовательского обеспечения: в программу входили как науки экономики, в частности сельскохозяйственные, к которым они примыкали одной из своих сторон, так и науки социальные, с которыми та же экономика сталкивалась другим своим боком. Более того дополнительного изучения касалась и новизна – наука аграрного производства.

На этом основании публикация раскрывает соответствующую социально-экономическую мотивацию, выразившуюся в виде властной истории аграрно-научного института Советской Украины.

Ключевые слова: аграрное производство, аграрная история, сельское хозяйство, советская Украина

Zosimov Ihor Economic formation of agrarian production in Ukraine: problems of power experiments (1920-1930)

The activities of the Ukrainian Research Institute of Economics and Organization of Agriculture affected the transition from private farming to collective farming and was marked by a complex of urgent problems, recorded by the agrarian history of Ukraine (1920-1930). In the system of functional and managerial activities of the Institute, the nodal issue of research support was resolved: the program included both economics sciences, in particular agricultural ones, to which they adjoined one of their sides, as well as social sciences, with which the same economy collided with its other side. Moreover, further study concerned novelty – the science of agricultural production.

On this basis, the publication reveals the relevant socio-economic motivation, expressed in the form of an authoritative history of the agrarian scientific institute of Soviet Ukraine.

Keywords: agrarian production, agrarian history, agriculture, Soviet Ukraine

Рецензенти:

Казьмирчук Г.Д., д.і.н., професор

Шитюк М.М., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 04.12.2017 р.